

Slaperdijk genoemd, van 180 voeten breedte en 1500 roeden lengte, midden door lage landen en diepe vaarten opgeworpen, en bovendien drie sluiswerken daarin tot stand gebracht, waarvan de kosten met die der aangekochte, deels vergravene, landen op ruim 125,000 Gld. te staan kwamen. Ten behoeve der waterlossing is later (1775) in het noordelijk gedeelte van dezen dijk, aan het *Workumer-Nieuwland*, nog eene sluis gebouwd.

In het volgende jaar, 1753, werd de tweede Slaperdijk gelegd langs het dorp *Surig*, bezuiden *Harlingen*, met het doel, om het gevaar, waarin de vooruitspringende landhoek, het *Suriger-oord*, verkeerde, en de gevolgen, welke eene doorbraak van deszelfs dijken kon te weeg brengen, voor het overig gedeelte der provincie schadeloos te maken. Ook deze dijk van eene onverbreekbare sterkte, daar hij bij 500 roede lengte, 278 voet breedte en 13 voet hoogte heeft, zoodat de kosten van aanleg 70,000 Gld. bedroegen, werd naar het plan en onder opzicht van LORÉ aangelegd, die daarin weder een voorbeeld gaf van de volkomenste wijze van landverdediging tegen de zee; een voorbeeld, naar hetwelk wij zouden wenschen, dat eenmaal al onze overige zeedijken mogten kunnen worden hervormd (*).

Een niet minder gevaarlijk punt was destijds de *Lemsterhoek*, bewesten de *Lemmer*, dewijl men van eene doorbraak daarvan de schadelijkste gevolgen voor de *Zevenwouden* had te duchten. Daarom werd er in het volgende jaar, 1734, daar achter mede een Slaperdijk, hoewel tot eene mindere breedte en hoogte, opgeworpen,

(*) Meer uitvoerig heb ik de geschiedenis van het tot stand brengen der beide laatstgemelde werken beschreven in het reeds genoemde werkje: WILLEM LORÉ en zijne *Dijken en Sluizen*, bl. 59 env. waar achter ook de gronden voor den laatst geuiten wensch zijn medegedeeld.

en door deze afsnijding de veiligheid der zuidelijke streken niet weinig bevorderd (*). Het plan, in dat jaar ontworpen, om meer binnenwaarts een algemeenen slaperdijk te leggen, dóór de lagere streken, van *Hemelumer-Nijeburen* tot aan het hoogere gedeelte van *Schoterland*, is echter wegens het afnemen van de verschrikkelijke wormplaag niet ten uitvoer gebracht.

Na dit overzicht van de voornaamste middelen tot landwinning en verdediging tegen de wateren, welke *Friesland* immer van buiten bedreigen, willen wij nu het oog slaan op de veroveringen, welke de nijvere landzaat van binnen op dit woeste element trachtte te behalen.

Bedijkingen van Meren.

Waarschijnlijk wekte het voorbeeld van *Noord-Holland*, waarin men in den aanvang der 17^e eeuw zoo vele groote meren bedijkte en droogmaakte, ook in *Friesland* den lust tot dergelijke ondernemingen op. In 1613 gaven de Staten daartoe het eerste octrooi aan *Stavoren* ten aanzien van den grooten plas, beoosten die stad gelegen, en wiens ondiepte hare scheepvaart niet weinig belemmerde. Dan, naauwelijks was daartoe octrooi verleend, of er deden zich bezwaren en geschillen op, welke *Stavoren* trachtte te ontgaan, door de verkregene vergunning aan vier Raadsheeren en eenige andere personen over te

(*) *Tegenv. Staat*, IV 328. Daar ik vele bijzonderheden van al de vermelde en andere speciale werken hier achterwege moet laten, zoo houde men mij deze korthed ten goede, uithoofde van het plan en bestek van dit werk. Voor dit tijdvak heb ik slechts de hoofdpunten willen aanwijzen van eene Geschiedkundige Beschrijving van *Friesland*, welke ik gaarne uitvoerig en volledig zou willen behandelen, als het mij niet aan tijd en krachten faalde. Hartelijk wensch ik dus, dat een ander dit belangrijke onderwerp eens opzettelijk mogt bewerken.

dragen (1620). Deze beloofden het meer in twee gedeelten te zullen bedijken en droogmaken, met daar tusschen een kanaal naar *Stavoren* en vaarten naar *Warns* en *Molkwerum*. Met groote moeite werd dit werk volbragt, en het *Stavorsche Noorder- en Zuidermeer*, ieder ongeveer 200 morgen groot, in vruchtgevend land herschapen. Niet minder moeite was er aan verbonden, om dit land droog te houden, hetgeen in het eerste meer met één en in het laatste met twee molens nauwelijks kon geschieden. Toen nu de molens van het Zuidermeer vernieuwd moesten worden, en Dr. BERNARDUS SCHOTANUS à STERRINGA, die in 1690 deze grietenij in kaart bragt, eene nieuwe soort van watermolen had uitgevonden, waarmede hij zoo veel water als met tien andere meende te kunnen uitmalen, behaagde het den eigenaren, hun regt aan hem over te dragen, en de Staten, om hem gunstige toezegging van ondersteuning te doen, ten einde het Zuidermeer droog te houden (1697). Nadat SCHOTANUS zich daartoe verbonden had met ERNST MOCKEMA VAN HARINXMA THOE SLOOTEN, Grietman van *Baarderadeel*, werd dit doel wel bereikt, echter niet zonder latere (tot heden voortdurende) subsidie der Staten, die ook hulp verleenden, toen beide meren bij den stormvloed van 1776 overstroomd werden (*).

In 1633 bepaalden de Staten, dat het den bedijkers van meren zou vrijstaan, om tot het maken van dijken en ringsloten de omgelegene landen, tegen vergoeding, te gebruiken en bruggen en vaarten te verleggen. Dit strekte tot geene geringe aanmoediging en niet minder tot wering van geschillen. In 1633 werd alzoo het *Cherne- of Sensmeer* met het daaraan verbondene *Atsebuurstermeer*,

(*) WINSEMIUS, *Chronique*, aan het slot; *Tegenv. Staat*, III 292; *Charterb.* V 634, 1204; *Reg. Staats-res.* 367, 473, 543, 546, 764; VAN LEEUWEN, *Watervloed*, Inl. 53.

bewesten *Westhem*, bedijkt. Ook de droogmaking van het groote *Warregastermeer* en van het kleine *Jornahwistermeer*, nabij *Warrega*, werd in dit jaar aangevangen. Meerdere octrooijen tot bedijking, waaraan veelal vijftig jaren vrijstelling van lands lasten was verbonden, werden er verleend, hoewel niet van alle is gebruik gemaakt. De laatste en voornaamste betroffen het *Wanswerdermeer*, groot 100 pondematen, in 1753; het *Hempenstermeer* in 1779; het *Sillaardermeer* onder *Kornwerd* in 1778, om niet te spreken van kleinere meren, onder *Hallum*, *Ferwoude*, tusschen *Gaast* en *Piaam*, bij *Surig* enz. (*).

Polders.

Meer algemeen en voor de uitbreiding en ontwikkeling van den provincialen landbouw van nog grooter belang was het aanleggen van *Polders*. Landen, die ten gevolge van hunne lage ligging weinig vrucht gaven, of die bij de minste rijzing van het boezemwater spoedig blank stonden, werden, door ze met polderdijken te omsluiten, te bemesten en met een watermolen droog te houden, veel verbeterd en tot duurzaam gebruik geschikt gemaakt; terwijl andere, enkel door eene zomerkade omgeven, alleen 's winters aan de overstrooming van het buitenwater bleven bloot gesteld. Onmogelijk kunnen wij hier in bijzonderheden treden waar en wanneer die bepolderingen in verschillende oorden hebben plaats gehad. Nogtans mogen wij, als de voornaamste, niet onvermeld laten: de *Tjaard van Aylva's-polder* bij *Burgwerd*, in 1680 door de zorg van dezen Grietman van *Wonseradeel*, gelijk de *Greonterper-polder*, in 1714 onder zijn zoon en opvolger tot stand gebragt. De lust daartoe wakkerde

(*) *Charterb.* V 356, 634, 1204; *Reg. Staats-res.* 321, 539, 540, 548, 553, 556, 632, 717.